

Tekovská župa

RAKÚSKO

ČESKO
BRNO

OLMOUC

P O Ľ S K O

Przemysl

UKRAJINA

BRATISLAVA

MOŠONSKÁ

RÁBSKA

Ostrihomská

BUDAPEŠT

MISKOLC

MAĎARSKO

RUMUNSKO

NYÍREGYHÁZA

Užhorod

ABOVSKO-TURŇANSKÁ

GEMERSKO-MALOHONTSKÁ

ZVOLENSKÁ

TVRČIANSKÁ

LIPTOVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

NOVOHRADSKÁ

HONTIANSKÁ

TEKOVSKÁ

ZEMPLÍNSKÁ

UŽSKÁ

VIEDEN

ČESKO

ORAVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

LIPTOVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

NOVOHRADSKÁ

HONTIANSKÁ

TEKOVSKÁ

ZEMPLÍNSKÁ

UŽSKÁ

VIEDEN

ČESKO

ORAVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

LIPTOVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

NOVOHRADSKÁ

HONTIANSKÁ

TEKOVSKÁ

ZEMPLÍNSKÁ

UŽSKÁ

VIEDEN

ČESKO

ORAVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

LIPTOVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

NOVOHRADSKÁ

HONTIANSKÁ

TEKOVSKÁ

ZEMPLÍNSKÁ

UŽSKÁ

VIEDEN

ČESKO

ORAVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

LIPTOVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

NOVOHRADSKÁ

HONTIANSKÁ

TEKOVSKÁ

ZEMPLÍNSKÁ

UŽSKÁ

VIEDEN

ČESKO

ORAVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

LIPTOVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

NOVOHRADSKÁ

HONTIANSKÁ

TEKOVSKÁ

ZEMPLÍNSKÁ

UŽSKÁ

VIEDEN

ČESKO

ORAVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

LIPTOVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

NOVOHRADSKÁ

HONTIANSKÁ

TEKOVSKÁ

ZEMPLÍNSKÁ

UŽSKÁ

VIEDEN

ČESKO

ORAVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

LIPTOVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

NOVOHRADSKÁ

HONTIANSKÁ

TEKOVSKÁ

ZEMPLÍNSKÁ

UŽSKÁ

VIEDEN

ČESKO

ORAVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

LIPTOVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

NOVOHRADSKÁ

HONTIANSKÁ

TEKOVSKÁ

ZEMPLÍNSKÁ

UŽSKÁ

VIEDEN

ČESKO

ORAVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

LIPTOVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

NOVOHRADSKÁ

HONTIANSKÁ

TEKOVSKÁ

ZEMPLÍNSKÁ

UŽSKÁ

VIEDEN

ČESKO

ORAVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

LIPTOVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

NOVOHRADSKÁ

HONTIANSKÁ

TEKOVSKÁ

ZEMPLÍNSKÁ

UŽSKÁ

VIEDEN

ČESKO

ORAVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

LIPTOVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

NOVOHRADSKÁ

HONTIANSKÁ

TEKOVSKÁ

ZEMPLÍNSKÁ

UŽSKÁ

VIEDEN

ČESKO

ORAVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

LIPTOVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

NOVOHRADSKÁ

HONTIANSKÁ

TEKOVSKÁ

ZEMPLÍNSKÁ

UŽSKÁ

VIEDEN

ČESKO

ORAVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

LIPTOVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

NOVOHRADSKÁ

HONTIANSKÁ

TEKOVSKÁ

ZEMPLÍNSKÁ

UŽSKÁ

VIEDEN

ČESKO

ORAVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

LIPTOVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

NOVOHRADSKÁ

HONTIANSKÁ

TEKOVSKÁ

ZEMPLÍNSKÁ

UŽSKÁ

VIEDEN

ČESKO

ORAVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

LIPTOVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

NOVOHRADSKÁ

HONTIANSKÁ

TEKOVSKÁ

ZEMPLÍNSKÁ

UŽSKÁ

VIEDEN

ČESKO

ORAVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

LIPTOVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

NOVOHRADSKÁ

HONTIANSKÁ

TEKOVSKÁ

ZEMPLÍNSKÁ

UŽSKÁ

VIEDEN

ČESKO

ORAVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

LIPTOVSKÁ

ŠARIŠSKÁ

TRENČIANSKÁ

NITRIANSKÁ

BRATISLAVSKÁ

NOVOHRADSKÁ

HONTIANSKÁ

TEKOVSKÁ

▲ Eudový dom v Tekovských Lužanoch

- Územie nie je výrazne geograficky ohraničené
- Netvorí jednotný kultúrny celok
- Južná časť do 13. st. súčasťou Ostrihomskej stolice
- Severná časť do 14. st. súčasťou Zvolenskej stolice
- Administratívne centrum na hrade v Starom Tekove, neskôr v Levickom hrade, od druhej polovice 16. st. v Topoľčiankach a od konca 18. st. v Zlatých Moravciach

- Od 13. st. osídľovanie hornatých častí nemcami
- Kremnica a Nová Baňa – slobodné kráľovské mestá
- V 16. a 17. st. Turecké/Osmanské výboje, obsadené územie až po Obyce
- V 18. st. hromadné sťahovanie na Dolnú zem

▼ Kroje zo Skýcova na začiatku 20. storočia

Etnická príslušnosť:

- Slovenské etnikum
- Maďarské etnikum
- Nemecké etnikum (po 2. sv. vojne zredukovaný počet)

▼ *Tradičná izba v Rybníku*

▲ *Výrobca košov z Brehov*

Konfesionálna príslušnosť:

- Rímsko-katolícka cirkev
- Evanjelická cirkev A.V.
- Reformovaná kresťanská cirkev – Kalvíni
- Bratská jednota babtistov
- Židovské náboženské obce – väčšie mali v Tekovských Lužanoch a Leviciach

- Chov dobytku, roľníctvo, vinohradníctvo, furmanstvo, námezdné poľnohospodárske práce
- Pestovanie poľnohospodárskych plodín – obilniny, ľan, konope, kukurica, tabak
- Chov záprahového dobytku, v sev. časti aj chov oviec
- Baníctvo (Kremnica, Nová Baňa – ťažba zlata, mincovňa)
- Remeselnícke centrá – Kremnica, Levice, Oslany, Nová Baňa
- Súkenníctvo, kováčstvo, čižmárstvo
- Obchodné stredisko – Levice
- Sklárstvo – sklárne (Obyce, Nemecká Huta)
- Rezbárstvo
- Pálenie vápna
- Čipkárstvo
- Hrnčiarstvo – povozníctvo, priekupníctvo
- Výroba mlynských kameňov

Eudový dom v Jure nad Hronom

Pohronské múzeum v Novej Bani

- Čilejkárska oblasť – najvýznamnejšia
 - Osobitné nárečie a kultúra
 - Od slova „čil“, „čilé“, „čilěj“, „čilěk“
 - Prezývaní aj pupkári
 - Možno považovať za historické jadro tekovskej stolice
 - Odlišný ženský odev
 - Ženy sa sústredili na chov husí

- ❖ Rozdielne zamestnania sa odrazili i v odev
- ❖ Južné oblasti s roľníckou kultúrou – zachovanie odevu so spoločnými prvkami susedných oblastí v okolí Žitavy
- ❖ Severnejšie roľnícke obce – chudobnejšie, zachovanie archaickejších prvkov
- ❖ V okolí miest a mestečiek už v 19. st. prechod k mestskému obliekaniu
- ❖ V dedinách s banskou kultúrou a remeselníci ľudový odev nenesili a aj ich odev mal charakteristické prvky

▼ Vinári z Kozároviec

▲ Gajdošské fašiangy v Malej Lehote

1. Okolie Zlatých Moraviec s dedinami v údolí pod Trebičom
2. Tekovské obce v údolí Žitavy spolu s obcami ležiacimi v susednej Nitrianskej stolici
3. Obce v okolí Levíc (Čajkov, Nová Dedina, Gondovo, Horné Kláčany, Horné Kosihy, Veľké Kozmálovce, Podlužany, Starý Tekov, Rybník, Tlmače)
4. Obce v okolí Žiaru nad Hronom – zachoval sa hlavne ženský odev
5. Obce Močiar a Podhorie – okrajová oblasť, vplyv podpoľianskeho odevu

Ženský odev:

- ❖ Spodňík – z konopného plátna
- ❖ Límečové oplecko – staršie oplecko, konopné
- ❖ Koncom 19. st. oplecká zo šifónu nazývané „maďarské“
- ❖ 1. ČSR – košielki
- ❖ Sukne:
 - ❖ Gaceľa/ opona – biela z jemného plátna
 - ❖ Čierna glotová sukňa, zvaná aj šíková
 - ❖ Čierno-modrá farbiarska sukňa
- ❖ Zástera – najstaršia široká
- ❖ Fertušky – čierne farbiarske, zač. 20. st.
- ❖ Bruslák/pruslák – živôtik
- ❖ Ručník na hrdlo - šatka na živôtik
- ❖ Plachtička – v zime, do dažďa
- ❖ Modrá mentiek – na sobáš
- ❖ Kacabajka/kiťa – kabátiky
- ❖ Lipitka/ jupka – kabátiky
- ❖ Kožuštek
- ❖ Jeden vrkoč a od konca 19. st. dva – z nich venček tzv. calta
- ❖ Rohatí čepiec, koženná podložka – fizier, na čepci ručník

▼ Kolesový tanec zo Starého Tekova

Mužský odev:

- ❖ Košeľa – konopné alebo bavlnené plátno
- ❖ Geťe – plátenné gate
- ❖ Zástera
- ❖ Čierne nohavice zo súkna – maďarské alebo nemecké
- ❖ Lajblík – vesta
- ❖ Biela súkenná halena
- ❖ Vizitka – kabát z čierneho súkna
- ❖ Nízke klobúky so širokou strechou

▼ *Kroj z Čajkova*

▲ *Čilejkársky kroj*

Výšivka na čepci, Brodzany

Výzdoba z koráľkov, flitrov a stúh na sviatočnom čepci, Starý Tekov

Tabulka odevných sůčástí: 1. rukávce, Velčice; 2. ženský kabátik *lipůka*, Starý Tekov; 3. živůtek, Čajkov; 4. oplecko, Čajkov; 5. ženská zástera, Čajkov; 6. sukňa, Lovce; 7. ženská zástera, Velčice

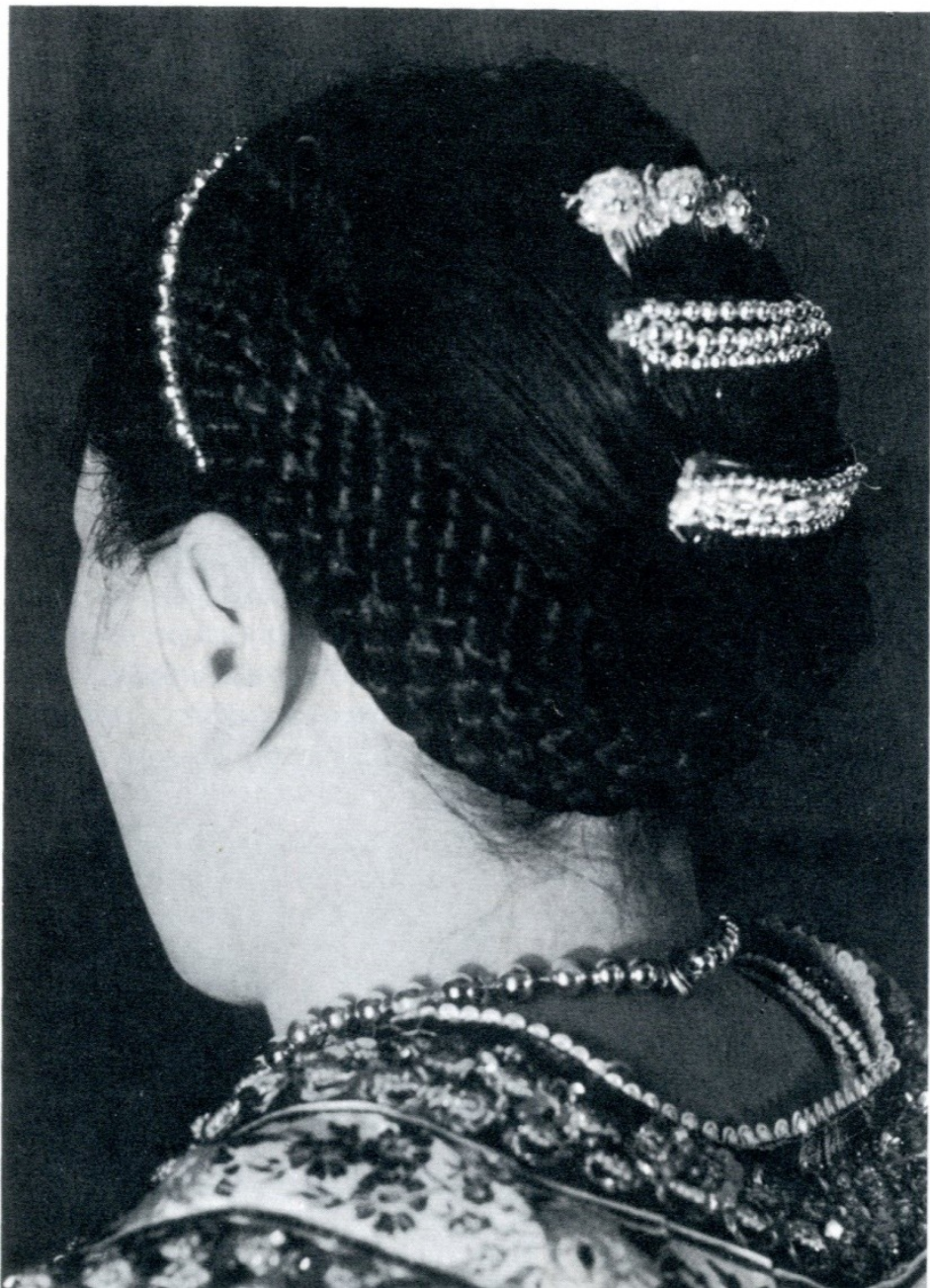
Mladá žena vo sviatočnom odeve a *rohatom* čepci, Starý Tekov

Čepiec, Bzenica

Účes dievčat, Rybník

Ženský pracovný odev, Podhorie

Muž v šube, Močiar

Tabuľka odevných súčastí: 1. mužská košeľa, Skýcov; 2. čepiec *rohací*, Starý Tekov; 3. čepiec, Veľčice; 4. rukávce, Malá Lehota; 5. mužská košeľa, Rybník; 6. vesta, Skýcov; 7. rukávce, Lovce; 8. nohavice, Starý Tekov

FS Vatra Tlmače - Tekovský Čardáš

<https://www.youtube.com/watch?v=BoSQHilxiCE>

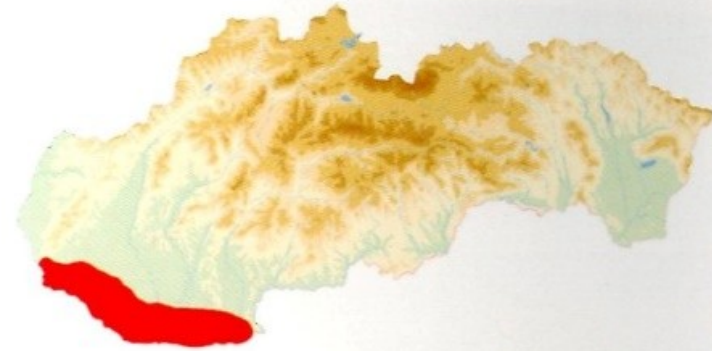
FS Limbora - Tekovsky cardas - Galaprogram Praha srdce
narodu

https://www.youtube.com/watch?v=CSNy_b4TqCM

UFS Mladost' - Tance z Tekova - 50. rokov mladosti

<https://www.youtube.com/watch?v=nKoB8cinTJs>

Podunajsko

Ostrihomská stolica

- **Ostrihomská župa/stolica, Ostrihomský komitát** (po latinsky: *comitatus Stringoniensis*, po maďarsky: *Esztergom (vár)megye*, po nemecky: *Graner Gespanschaft / Komitat Gran*)
- Ostrihomský komitát vznikol koncom 10. storočia ako jeden z prvých. Rozprestieral sa na oboch brehoch Dunaja, jeho centrom bol hrad v Ostrihome, ktorý bol významným hradom ešte počas existencie Veľkej Moravy
- V súčasnosti je územie bývalej župy približne rovnako rozdelené medzi Slovensko a Maďarsko riekou Dunaj
- Ostrihomská stolica susedila s Tekovskou, Hontianskou, Peštsko-Piliško-Šoltsko-Malokumánskou a Komárňanskou stolicou. Rozloha župy v r. 1910 bola 1 076 km².
- Centrom Ostrihomskej stolice bol Ostrihomský hrad a mesto Ostrihom, od ktorého je odvodený aj názov stolice. Počas tureckej okupácie časti Ostrihomskej stolice (1605 – 1663) to boli Nové Zámky v Nitrianskej stolici a od r. 1714 opäť Ostrihom
- V rokoch 1786 – 1790 bola župa spojená s Komárňanskou stolicou (na Slovensku Komárňanská a v Maďarsku Ostrihomská stolica)

Etnická štruktúra:

- Maďari
- Slováci – severne od Dunaja
- Nemci – pri pravom brehu Dunaja

Komárňanská stolica

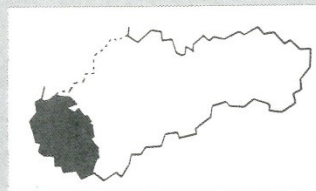
- susedila s Belehradskou, Bratislavskou, Nitrianskou, Ostrihomskou, Rábskou, Tekovskou a Vesprémskou župou.
- Administratívnym centrom komitátu bol Komárňanský hrad, neskôr sa centrom stolice stalo Komárno
- Komárňanský komitát je jeden z najstarších v Uhorsku, vznikol pravdepodobne na konci 10. alebo na prelome 10. a 11. storočia. Komitát sa vytvoril okolo Komárňanského hradu po oboch stranách Dunaja. Do konca 13. storočia sa zmenil na zemiansku (šľachtickú) stolicu
- Počas tureckých výbojov (1526 porážka pri Mohači, 1541 pád Budína) bolo územie Komárňanskej stolice trvalo ohrozované Osmanmi
- V rokoch 1786 – 1790 bola Komárňanská stolica spojená s Ostrihomskou do Komárňansko-ostrihomskej stolice
- Komárno ako jediné v stolici malo štatút slobodného kráľovského mesta

Etnická štruktúra:

- Maďarské obyvateľstvo
- Slováci – jazykové ostrovy
- Nemci

Bratislavská župa

- ❑ **Bratislavská župa/stolica** resp. **Bratislavský komitát**, alebo **Prešporská župa/stolica** resp. **Prešporský komitát** (staršie aj *Prešpurská župa* a podobne; lat. comitatus Posoniensis, nem. Komitat Preßburg, maď. Pozsony vármegye) bola jedným z komitátov, stolíc a žúp Uhorského kráľovstva
 - ❑ Bratislavská/Prešporská župa susedila s rakúskou krajinou Dolné Rakúsko, a uhorskými župami Nitra, Komárno, Ráb a Mošon. Župa bola na západe ohraničená Moravou, z východu Váhom, na juhu jej hranica prechádzala južne od Dunaja
 - ❑ V súčasnosti je územie župy takmer celé na Slovensku, malé časti sú v Maďarsku a Rakúsku. Názov župy sa nepoužíva ani pre názov príslušného regiónu, pre ktorý sa skôr používajú pomenovania Bratislava a okolie, Podunajsko, Trnava a okolie a Záhorie
 - ❑ Administratívnym centrom stolice do 17. storočia bol Bratislavský hrad a Šamorín. V 18. storočí sa centrom stolice stala Bratislava
- Určitý druh územnej jednotky podobný ako Bratislavský komitát existoval ešte v 9. storočí v časoch Veľkej Moravy. Bratislavský komitát existoval ako jeden z prvých už v 10. storočí.

Etnická štruktúra:

- Slováci
- Maďari
- Nemci
- Chorváti
- Srbi (iba na isté obdobie v Komárne)

- Východné časti regiónu - Komárňanská, Ostrihomská
- Čiastočne Mošonská stolica (Jarovce, Rusovce, Čunovo) a Rábska stolica – Medzičiližie
- Žitný ostrov (maď. Csallóköz) – medzi tokmi Dunaja a Malého Dunaja, súčasť Bratislavskej stolice, pre úrodnosť prezývaná aj „zlatá záhrada“
 - Cirkevní alebo aj kňazskí zemanovia

Etnická príslušnosť:

- Maďarské obyvateľstvo
- Nemecké obyvateľstvo (od 16. st. kolonizovali v súvislosti s protireformáciou) – tvorili nemecký jazykový ostrov
- Chorvátske obyvateľstvo – kolonizácia v 16. st., Jarovce a Čunovo
- Slovenské obyvateľstvo – severovýchod

Konfesionálna príslušnosť:

- Rímsko-katolícka cirkev
- Reformovaná kresťanská cirkev – Kalvíni (okresy Dunajská Streda a Komárno)
- Pravoslávna cirkev v Komárne (založili srbskí utečenci v 17. st.)
- Židovské náboženské obce

▲ Vodný mlyn v Kolárovo

- ❑ Nížinný kraj po melioračných prácach v 19. st. najúrodnejší
- ❑ Poľnohospodárstvo – obilnica Slovenska
- ❑ Ovocinárstvo, dnes aj pestovanie kvetov a skleníkových plodín
- ❑ Vinárstvo – východná oblasť regiónu
- ❑ Pestovanie konope a ľanu i tabaku
- ❑ Chov dobytky – hlavný cieľ bola produkcia mlieka
- ❑ Rozšírený chov ošípaných, oviec i volov
- ❑ Hospodársko-kultúrnym centrom východnej oblasti bolo Komárno – najväčší rozkvet v 18. a 19. st. (výstavba železnice, zavedenie parníkov na rieke)
 - ❑ Rozvoz tovaru z Komárna, napr. truhlice v maľovaných motívmi tulipánov
 - ❑ Výroba čierneho riadu a glazovanej keramiky

▲ Kováčsky výrobok z Dunajskej Lužnej

▼ Tradičný dom v Martovciach

- ❑ Umelecké a úžitkové kováčstvo – Rómovia
- ❑ Pltníctvo a rybárstvo, pletenie rybárskych sietí
- ❑ Ryžovanie zlata na Dunaji

▲ *Múzeum židovskej kultúry v Bratislave*

▼ *Chorvátsky náhrobník z Jaroviec*

Telo susede
**Ursule
Treuer**

Je ovide v Bogu
pokopano dokle se
opet gori stane
Umerla 21 febera 1909
Starosti 56. Leti
Pocivajte Miru Boga
Amen!

Telo suseda
**Jure
Treuer**

Ovde počiva
Umerl 9. Dec. 1922
Starosti 75. Leti
Serdce Jezusa
smiluj se nyim.

- ❖ Odev sa najdlhšie zachoval vo východných oblastiach (cca do 2. sv. vojny v podobe pracovného odevu)

Mužský odev:

- ❖ Z čierneho alebo tmavomodrého súkna, zdobí sa šnurovaním

▲ Vodný mlyn v Jahodnej

▼ **Sušená kukurica**

Ženský odev:

- ❖ Väčšia rozmanitosť
- ❖ V okolí Komárna najpestrejší odev v Martovciach
- ❖ Šesť obcí na dolnom toku Hrona sa podľa ženského odevu s pozdĺžnym driekom a s krátkou sukňou nazývalo aj kurtaszoknyás hatfalu
- ❖ Výšivkárstvo – prelamovaná výšivka

Bratislavská stolica

- ❖ Päť okresov
- ❖ V okresoch Dunajská Streda a Galanta sa nezachovali výrazné lokálne varianty ľudového odevu
 - ❖ Obyvateľstvo etnicky zmiešané (prevaha Maďarov)
- ❖ Ďalšie tri – Bratislava, Bratislava - Vinohrady, Trnava
- ❖ Dva regionálne varianty (trnavský a záhorácky) – hranicou boli Malé Karpaty
- ❖ Okrem toho viac podoblastí
 1. Oblasť trnavského odevu – najväčšia, cca 200 obcí, presahuje do Nitrianskej stolice
 2. Oblasť vinohradníckych obcí na východ od Bratislavy a v okolí Pezinka (Chorvátsky Grob, Slovenský Grob, Pezinok, Viničné, Vinosady, Vajnory)
 3. Obce Čataj, Veľký Grob
 4. Obce juhozápadnej časti Slovenska – Záhorie
 5. Obce Moravský Sv. Ján, Sekule, Závod

Kroj z Martoviec

Kubánkov sen, Quittner János 70 - 4 část

<https://www.youtube.com/watch?v=jpo0QbrtJVs>

Csemadok Bál 2016

<https://www.youtube.com/watch?v=rs46WKMXHLk>

Galantské trhy - Citarový súbor Cider

<https://www.youtube.com/watch?v=vHdW4QSBrs>

Citara (Slovensko)

<https://www.youtube.com/watch?v=TEYUWtj8qbE>